Poštnina plačana pri pošti 6104 Koper – Capodistria
NDP

SVETILNIK

/ Kulturni občasnik za mlade zanesenjake / Gledališče Koper / Pokrajinski muzej Koper / Comunità Autogestita Costiera della Nazionalità Italiana Capodistria, Centro Italiano "Carlo Combi" Capodistria / Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper / Pokrajinski arhiv Koper / Otok, zavod za razvoj kulture in družbe, Izola / Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran / Znanstveno-raziskovalno središče Koper / Letnik XVII / Številka 3 / Februar 2024 / Brezplačni izvod /

KOPER 1500 let anni
CAPODISTRIA
524 · 2024

Mir temu mestu in vsem, ki v njem prebivajo. | Pace a questa città e a tutti coloro che abitano in essa. | Pax in hoc civitate et in omnibus abitantibus in ea.

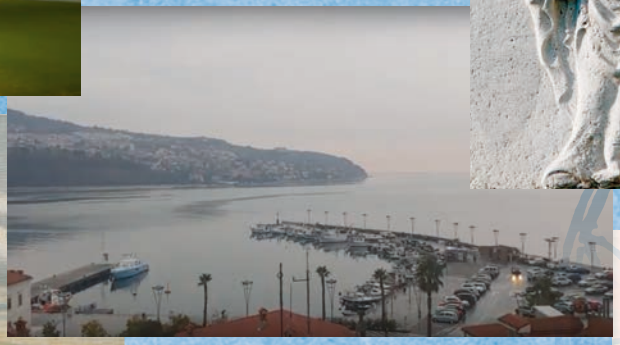

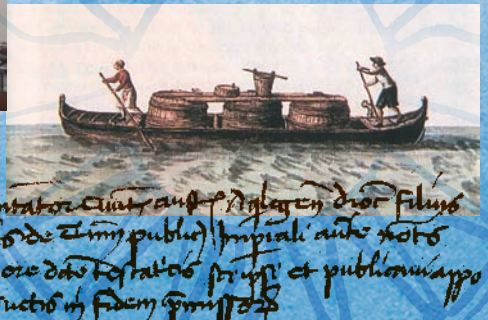

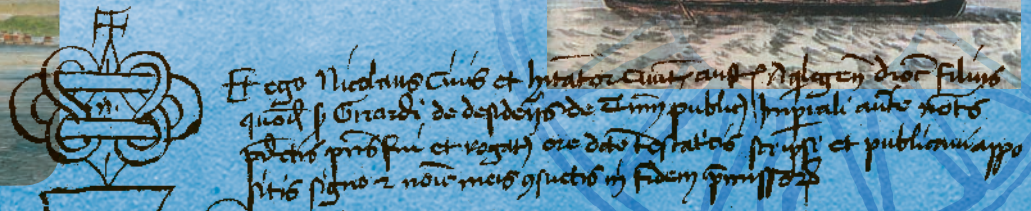

Foto: Jaka Varmuž

Renata Vidič
Lepo je biti Koprčan

Režiserka **Renata Vidič**
Scenograf **Milan Percan**
Kostumografinja **Anja Ukovič**
Avtor glasbe **Mirko Vuksanović**
Avtorica videa **Noemi Zonta**
Oblikovalec svetlobe **Jaka Varmuž**
Lektor **Martin Vrtačnik**
Avtor zvočnih efektov **Martin Belac**

Igralci **Rok Matek**, **Tjaša Hrovat** / **Ana Zupan**, **Anja Drnovšek**, **Luka Cimprič**

Premiera, 22. september 2018, Gledališče Koper

Sezona 2018/2019, uprizoritev 1

V našem gledališču si lahko ogledate gledališko predstavo z naslovom ***Lepo je biti Koprčan***, ki jo je režirala Renata Vidič. Dve mladi dekleti, Lara Šavron (Tjaša Hrovat) in Agnes Kocjančič (Anja Drnovšek) tekmujeta v kvizu Lepo je biti Koprčan. Pod budnim očesom voditelja Eneja Ricobona (Rok Matek) in asistenta režije Maria Dragiča (Luka Cimprič) dokazujeta svoje poznavanje mesta **Koper – Aegida – Capris – Justinopolis – Capodistria**.

Kaj menite, so vsa imena, ki sem jih naštela, poimenovanja za mesto Koper ali pomenijo kaj drugega? Obkroži.

DA **NE**

Toda naj pred začetkom vseh besed, najprej vprašam vas, bralce, ali je lepo biti Koprčan? Če je lepo biti Koprčan, napiši, zakaj, in če ni lepo biti Koprčan, prav tako zapiši, zakaj.

Lepo je biti Koprčan . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Ni lepo biti Koprčan . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Foto: Jaka Varmuž

Foto: Jaka Varmuž

Mitološka zgodba pravi tako:

Grška boginja **Atena Palada**, zaščitnica polotoka Istre, naj bi ga varovala s preletavanjem. Med preletom je v rokah držala ščit, ki ga je krasila velika glava meduze Aegide. Atena Palada pa je imela močne-

Nicolaes Berchem, 17. stol.

ga nasprotnika, boga morja, Neptuna, ki se je zelo trudil, da bi jo oviral na vsakem koraku, in sicer tako, da je povzročal viharje. Med eno od takih neviht se je boginja zatekla k ustju reke Formio, danes jo imenujemo Rižana. Ko se je boginja

spustila na tla, je s ščitom ustvarila nekaj, kar je bilo podobno bazenu. V njem so ljudje zgradili mesto, ki so ga najprej poimenovali **Aegida** (ščit), kasneje pa v spomin na kozjo kožo, iz katere je bil ščit narejen, **Capris**: današnji Koper.

Druga različica mitološke zgodbe govori o nastanku otoka in mesta Aegida na tem otoku. Mesto naj bi ustanovila Atena Palada (mogoče tudi Venera), ki je v dvoboju z Neptunom doživela poraz. Pri tem ji je ščit padel v vodo. Jupiter ga je spremenil v skalo, skalo iz ščita, **Aegido**.

(Vir: Scotti G., 2004, La testa della medusa ed altri miti e leggende, Edizioni Il Trillo, prevedla S. Kobal)

V predstavi* Lepo je biti Koprčan *voditelj mladima damama postavi vprašanje o dveh gospodih, ki sta rojena v Kopru: Santorio Santorio in Pier Paolo Vergerio il giovane. Mogoče veš, kdo sta gospoda bila in zakaj ju omenjamo?

Santorio Santorio (1561–1636) je bil italijanski zdravnik in izumitelj, rojen v Kopru. Zdravil je italijansko in hrvaško plemstvo ter bil osebni zdravnik poljskega kralja. Znanstvenik, zaslužen za uvedbo meritev in uporabo matematike pri eksperimentiranju na ljudeh. S pomočjo tehtnice je v tridesetletnem obdobju opravil raziskave na več kot deset tisoč ljudeh (med

Grafika: Giacomo Piccini

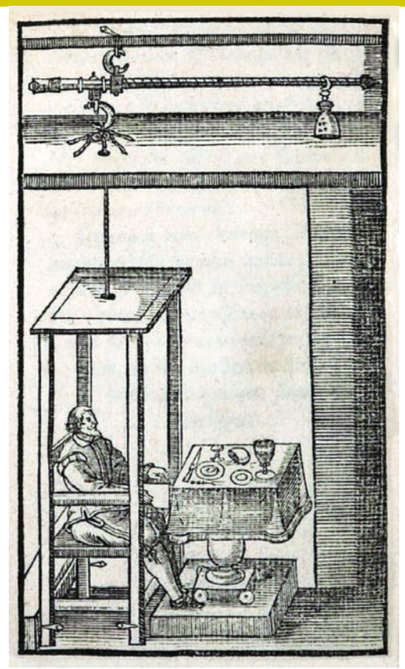

temi je bil Galileo Galilei). Poznamo ga kot izumitelja termometra.

(Vir: Santorio Santorio (1561–1636) – the pioneer of modern clinical science, Natale g. De santo, Carmela Bisaccia, Antonio Mezzogiorno, V: Annales kinesiologiae, 2, 2011, 1; Wikipedia)

Pier Paolo Vergerio il vecchio
(Peter Pavel Vergerij starejši, 1370–1444)
in **Pier Paolo Vergerio il giovane**
(Peter Pavel Vergerij mlajši, 1498–1565)

Vergerijи so bili koprska plemiška družina; vendar ne premožna. Reformator Vergerij se je lahko ponašal, da ima v svojem rodovniku slovitega humanista z enakim imenom, Pier Paolo Vergerio, t. i. Vergerija starejšega. Ta se je v Firencah med

Peter Pavel Vergerij starejši

prvimi naučil grščine, objavil Petrarcov ep *Africa* in mu dodal Petrarkov življenjepis v traktatu *De ingenuis moribus et liberalibus studiis adulescentiae* (1402–03). Napisal je (prvo ohranjeno) humanistično komedijo *Paulus*.

Vergerij mlajši je študiral v Padovi in doktoriral iz prava. Leta 1536 je bil posvečen v duhovnika in škofa. Leta 1553 se je preselil v Tübingen in postal svetovalec vojvode Krištofa. V tej vlogi se je pridružil reformaciji na ozemlju sedanje Slovenije. Vergerij in Trubar sta posredno ali neposredno navezala stik v Ulmu, na organizacijskem sestanku o prevajanju Biblije v (južno)slovanske jezike. Vergerij vojvodi Krištofu piše o tem, da ne more misliti na nič drugega kot na prevod in linguam Slavonicam.

Peter Pavel Vergerij mlajši

Vir: P. Stancovich, Biografia degli uomini distinti dell'Istria, Trieste, G. Marenigh, 1828

(vir: Vergerij mlajši in Primož Trubar: latinski humanizem in slovenska reformacija Marko Marinčič v: PKn, letnik 41, št 2, Ljubljana, julij 2018)

Ioannis Kapodistrias (1776–1831)

Kdo je to?

Odgovor: .....

Mogoče kdo od vas ve, kje v Kopru stoji kip tega gospoda, čigar priimek izvira iz imena Capo d'Istria? Namig: stoji pred vhodom v stavbo, v kateri hranijo stare dokumente vseh vrst in oblik.

Odgovor: .....

Foto: Nejc Rotar / Koper

Leta 1776 se je na otoku Krf rodil Ioannis Kapodistrias, prvi predsednik neodvisne grške države. Kapodistrias, čigar priimek izvira iz Kopra, ima v tem mestu svoj trg in bronasti kip. Kapodistrias velja za enega od pobudnikov ideje o evropski enotnosti. Grška narodna skupščina ga je leta 1827 izbrala za prvega predsednika grške republike. Umrl je v Nauplionu leta 1831 kot žrtev atentata.

Njegovi predniki so pripadali koprski plemiški družini **Vittori (de Victore)**, ki jo v Kopru opazimo leta 1329. Po izročilu te družine naj bi se leta 1373 zaradi nenehnih spopadov s koprsko družino Verzijev ena veja družine Vittore izselila na otok Krf. Tu se je ustalila z nazivom grofov **Kapodistrias**, iz te pa je izhajal Ioannis Antonios Kapodistrias.

Vittori so imeli v Kopru in zaledju veliko posestev, bili so zemljiški gospodje Sv. Petra in Krkavč. Zasedali so tudi pomembne državniške službe v Beneški republiki. V Kopru so izumrli leta 1855.

(vir: https://ekopercapodistria.si/arhiv/kapodistrias-znanilec-evropske-ideje/)

Veliko vprašanj sem vam že postavila. Mogoče bi bilo na tem mestu primerno, da tudi vi meni postavite vprašanje ali dve. Ste za?

Vprašajte me o nečem, kar je, ali je bilo v Kopru, ali občini Koper. Lahko me vprašate o kakšni osebi, ki je tu živela, se rodila ali še živi. Kar koli. Vsa vaša vprašanja bodo dobrodošla in nanje bom skušala odgovoriti po najboljših močeh.

Vprašanja pošljite na naslov: Gledališče Koper, Verdijeva 3, 6000 Koper, s pripisom ***Za Svetilnik***.

Slika: Giovanni Boldini

V trenutku, ko sem napisala naslov Gledališča Koper, se mi je že porodilo vprašanje … ***kdo je* Verdi, *po katerem je poimenovana ulica? Mogoče veš? Ali je povezan s Koprom?***

Odgovor: .....

.....

In zdaj sem se spomnila še na enega gospoda, katerega portret hrani Pokrajinski muzej Koper. Rodil se je leta 1701 v Kopru, umrl pa leta 1736 v Parizu. Bil je opat, pesnik in libretist.

Foto: arhiv Pokrajinskega muzeja Koper

Njegovo ime in priimek se, tako kot pri Santoriu Santoriu, ponavljata; razlika je le ta, da se ime in priimek osebe, ki jo iščemo, začne na črko **G**. ***Kdo je to?***

Odgovor: .....

Če si predstave *Lepo je biti Koprčan* še nisi ogledal, je zdaj, ko nekatere odgovore že poznaš, pravi čas. Poleg slavnih osebnosti, ki so ime Kopra ponesle v svet, boš med predstavo lahko odgovarjal še na druga zanimiva vprašanja o zgodovini našega sončnega mesta Koper. ✱ *Samanta*

Koper skozi čas

Korenine mesta Koper segajo daleč nazaj v čase antične Grčije in Rima.

Reši naloge in izvedel boš veliko novega o dolgi in burni zgodovini mesta.

1. naloga: Aegida in/ali Justinopolis?

Poveži stara imena mesta Koper z ustreznimi obdobji:

1. **Justinopolis**
2. **Capris**
3. **Caput Histriae**
4. **Aegida**
5. **Koper**
6. **Capo d'Istria**

a. **prvo znano poimenovanje Kopra**
b. **Bizanc**
c. **Avstro-Ogrska monarhija**
č. **Beneška republika**
d. **oglejski patriarhi**
e. **Rimljani**

Rešitve 1. naloge: 1b, 2e, 3d, 4a, 5c, 6č

2. naloga: Koprski grb

V muzeju si lahko ogledaš dva koprska grba – **grb s podobo sonca z žarki** najdeš **na mestnem praporju** iz 18. st., **v lapidariju** pa **grb z Meduzino glavo**, ki je povezan z legendo o nastanku Kopra.

Dopolni spodnji tekst z besedami:
GLAVA, BOJ, OTOK, BOGINJA, ŠČIT.

Grško _____ **Ateno je zasledoval jezni Pozejdon. V** _____ **je Ateni v morje padel** _____ **s podobo Meduzine** _____, **ki se je spremenil v** _____ **v obliki ščita, na katerem je zrasel poznejši Koper.**

Rešitve 2. naloge: boginjo, boju, ščit, glave, otok.

3. naloga: Drži? Ne drži?

Preberi spodnje trditve o zgodovini Kopra in poskusi ugotoviti, ali so resnične ali pa smo pustili domišljiji prosto pot:

a. Na Muzejskem trgu nasproti muzeja so arheologi našli podzemni zbiralnik vode – cisterno.

DRŽI ☐, *NE DRŽI* ☐

b. Koprski plemiči so v znak prijateljstva z Ludvikom XIV. – sončnim kraljem za grb mesta izbrali sonce.

DRŽI ☐, *NE DRŽI* ☐

c. Na trgu Brolo je nekoč stal sramotilni steber, ob katerega so privezovali razgrajače in nepridiprave.

DRŽI ☐, *NE DRŽI* ☐

č. Koper je imel že v srednjem veku pod morjem speljan vodovod z lesenimi cevmi.

DRŽI ☐, *NE DRŽI* ☐

d. V Kopru so v preteklosti imeli frančiškanski, dominikanski, kartuzijanski in servitski samostan.

DRŽI ☐, *NE DRŽI* ☐

Rešitve 3. naloge: a) drži, b) ne drži, c) drži, č) drži, d) ne drži: kartuzijanski samostana v Kopru ni bilo, saj so kartuzije običajno v naravi, na neobljudenih krajih

Srce Kopra

Tak naslov – **Srce Kopra / Il cuore di Capodistria / The heart of Koper** – nosi **muzejska razstava o preteklosti, sedanjosti in prihodnosti Kopra**. Na razstavi so tudi kotički, kjer lahko aktivno **raziskuješ**, **se igraš** in **spoznavaš** preteklost mesta. Na koncu te čaka še **kviz**, s katerim lahko preveriš svoje znanje o Kopru in osvojiš lepo nagrado!

1. naloga: NAJDI (2) VSILJIVCA!

Koper so v preteklosti velikokrat upodobili: kot tloris, načrt mesta, veduto panoramo, maketo, ki jo drži v rokah zaščitnik mesta sveti Nazarij. Kot slikarski motiv pa so si ga velikokrat »sposodili« tudi slikarji. Nekaj takih podob mesta je v spodnjem mozaiku, vendar pozor! — Dve podobi NE predstavljata Kopra. Ju najdeš?

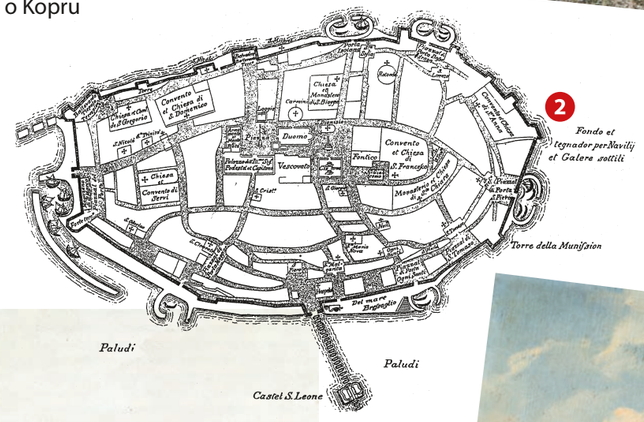

2. naloga: *Koper je na svojih platnih večkrat upodobil tudi* **koprski slikar Bartolomeo Gianelli (1824–1894)**. *Ena od upodobitev prikazuje* **koprski trg Brolo s pogledom na stolnico in škofijsko palačo** *ter z* **ljudmi v ospredju**.

Si jo našel? To je slika številka ..... .

Spodaj pa te čaka pobarvanka te iste vedute. Lahko jo pobarvaš po vzoru Gianellija ali pa pustiš domišljiji prosto pot. Veliko zabave pri slikanju!

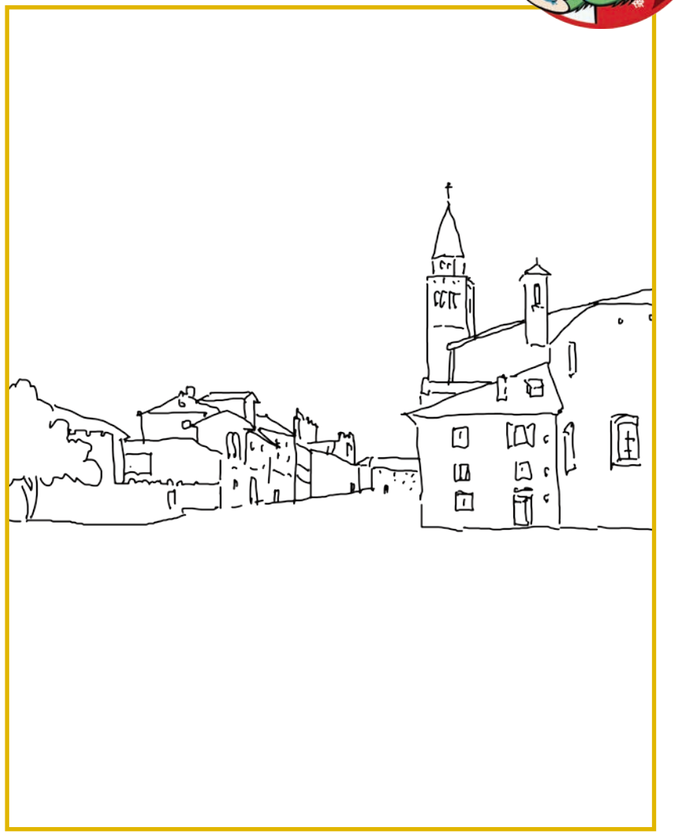

Rešitev: Gianellijeva je slika št. 7.

Rešitev: vsiljivca sta podobi št. 5 in 6.

✱ *Brigita*

San Nazario tra storia e leggenda

San Nazario è ritenuto il **primo vescovo di Capodistria**, nominato attorno all'anno **524**. Egli nacque ad *Elpidium* (oggi Boste/Boršt), paese non lontano da Capodistria, sul finire del V secolo e per una trentina d'anni fu vescovo della città.

Secondo la tradizione popolare le sue **reliquie** (complesso di resti mortali di un santo o di un beato), furono miracolosamente scoperte nel 601 e da allora si trovano (eccetto il periodo in cui furono portare via dai genovesi) sistemate nel Duomo di Capodistria. Dalla seconda metà del XV secolo invece, sono poste nel **sarcofago marmoreo** che si trova dietro all'altare maggiore.

Il sarcofago è un contenitore di pietra, roccia o legno destinato a conservare il corpo di un defunto.

La **leggenda** racconta che nel viaggio dal suo paese alla città di Capodistria, per essere nominato vescovo, dopo aver camminato così tanto, nei pressi di San Canziano (zona dell'attuale cimitero), si sentì stanco e iniziò a pregare. Pose i piedi nel mare (ricordiamo che all'epoca Capodistria era un'isola!) e **miracolosamente camminò sulla superficie dell'acqua** verso la cittadina, lasciando dietro di sé una scia di luce. Entrò in città passando per Porta San Pietro, dove lo attendeva solennemente la popolazione locale, accorsa in gran numero presso il mandracchio. La tradizione narra che questa **miracolosa luce** compariva ogni anno durante i festeggiamenti in onore del santo patrono (il 19 giugno) e venne osservata ancora agli inizi del XX secolo. La storia riferisce ancora che il Santo fu molto amato dal popolo e che fece anche tanti **miracoli**, aiutando i malati (i miracoli sono azioni dovute ad un intervento soprannaturale, in quanto supera i limiti delle possibilità dell'attività umana).

Ancora oggi è il **patrono** (protettore) della città di Capodistria! ✻

Roberta Vincoletto, Centro Italiano "Carlo Combi" Capodistria

Nel **1380** i genovesi, attaccando la città, **sottrassero le reliquie** di San Nazario e Sant'Alessandro papa, queste vennero successivamente **restituite**, nel **1422**, grazie all'aiuto della Repubblica di Venezia. In ricordo di ciò, il vescovo Geremia Pola ordinò di **celebrare tale momento ogni anno** il **19 giugno**. A Capodistria il patrono fu festeggiato dal 1422 al 1955 e per l'occasione venivano esposte le reliquie mediante un'imponente **processione**, che si snodava lungo le vie della città. Accanto a ciò veniva organizzata la **fiera** e tutta la città profumava di lavanda, perché c'era l'abitudine di portare a benedire i **mazzetti di lavanda** per tale occasione. Nei primi anni Novanta del secolo scorso è stato ripristinato il culto del santo patrono cittadino con la collaborazione di diversi enti e associazioni.

Foto: Archivio CICC

Sarcofago marmoreo nel Duomo a Capodistria (seconda metà del XV secolo)

Foto: Archivio CICC

San Nazario (dettaglio), **rilievo** presente sul sarcofago. San Nazario, **vescovo** di *Justinopolis* (Capodistria) viene proposto con il **copricapo vescovile**, la mano destra alzata **in segno di benedizione**, mentre quella sinistra regge un **modellino della città fortificata** con alte torri, a testimonianza del suo ruolo di patrono cittadino

La processione è una cerimonia della liturgia cattolica in cui un gruppo di ecclesiastici e fedeli procede in fila, per le vie cittadine o all'interno di una chiesa, accompagnando un simbolo sacro, una reliquia ad esempio, per lo più pregando.

Foto: Archivio CICC

Rilievo di San Nazario sulla parete esterna del Duomo (lato Piazza Brolo)

Processione di San Nazario *Foto di Libero Pizzarello dalla collezione privata di Sergio Sergas*

Knjižnica Koper in Oddelek za mlade bralce

Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper – Biblioteca centrale Srečko Vilhar Capodistria je osrednja splošna knjižnica Mestne občine Koper in osrednja območna knjižnica Obalno-kraške regije. Ustanovljena je bila leta **1951** in je še danes **največja javna knjižnica v slovenski Istri**.

Sedež ima v palači Brutti na Trgu Brolo 1 v Kopru, kjer (poleg uprave) delujejo **Oddelek za odrasle**, **Oddelek za domoznastvo in knjižno dediščino**, **Služba za območne naloge** ter **Oddelek za nabavo in obdelavo knjižničnega gradiva**.

Na različnih lokacijah mestnega jedra opravljajo dejavnost še **Oddelek za mlade bralce**, **Oddelek za italijaniko** in **Potujoča knjižnica**, v koprskem primestju pa **enoti Markovec** in **Semedela**. Celoten fond knjižnice obsega 300.000 enot knjižničnega gradiva.

Poslanstvo Knjižnice Koper je kontinuirano zagotavljanje dostopa do vseh vrst zapisnega znanja in ustvarjanja najširšemu krogu uporabnikov, s kakovostnimi storitvami in dopolnjujočimi dejavnostmi prispevati k intelektualnemu in duhovnemu razvoju okolja in izkazovanje spoštljivega odnosa do kulturne dediščine.

Zgodovina Oddelka za mlade bralce

Oddelek za mlade bralce Knjižnice Koper je **v prostorih nekdanje Ljudske knjižnice v Verdijevi ulici v Kopru**. 28. novembra leta **1979** je bil ustanovljen **pionirski oddelek**. Pred tem datumom je pionirska knjižnica že delovala, vendar ne samostojno, temveč v okviru Ljudske knjižnice. V pionirski oddelek so prenesli tudi knjižnico iz Pionirskega doma.

Sedež Osrednje knjižnice Srečka Vilharja Koper je v palači Brutti iz leta 1714 na Trgu Brolo v Kopru. Ustanovljena je bila leta 1951 in je še danes največja javna knjižnica v slovenski Istri.

Rovka Črkolovka

Na Oddelku za mlade bralce imamo od oktobra 2015 novo sostanovalko. To je naša Rovka Črkolovka, ki k nam prihaja

iz naravnega rezervata Škocjanski zatok. Njeno znanstveno ime je **etruščanska rovka**. Je **najmanjši sesalec na svetu**, ki v dolžino skupaj z repom meri največ 4 cm, tehta pa le 1,8 g. Poimenovali smo jo Rovka Črkolovka, zaradi njene skrivnosti. Vsakič, ko rovka prebere knjigo ali poje kakšno črko, zraste za kak milimeter, in ker ji je med knjigami zelo všeč, je knjižnica postala njen novi dom. Tam je prebrala že skoraj vse knjige in **postala je prava velikanka**.

Otrokom smo na pravljični urici predstavili še druge živali, ki živijo v Škocjanskem zatoku. Spregovorili smo tudi, kako pomembno je **ohranjanje naravne dediščine**, saj bomo le tako lahko živeli **v sožitju z naravo in kulturo**.

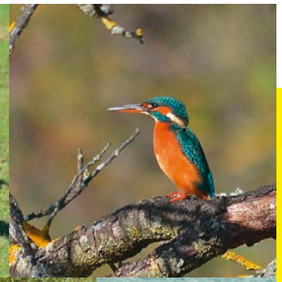

Glasbena soba

Glasbena soba tvori edinstveno in bogato **glasbeno zbirko**, v kateri so zbrane **različne glasbene zvrsti**; tako klasične kot popularne, predstavljene na številnih nosilcih in medijih. Namenjena je spoznavanju glasbe in uživanju v njej. Zbirko **notnega gradiva** sestavljajo učbeniki za glasbo ter partiture za klavir, harmoniko, violino, klarinet, zborovsko petje in Orffov instrumentarij.

Ali ste vedeli?

Na Oddelku za mlade bralce, na Verdijevi 2 v Kopru, vas bo poleg pestre izbire knjig pritegnila tudi skrivnostna glasbena soba. Zakaj skrivnostna? V njej se ne skrivajo le **slavnostni klavir** in **velika zbirka CD-jev**, ampak obiskovalcem knjižnice pade v oči tudi stena, za katero pa ljudje mislijo, da jo je načela vlaga.

Vam razkrijemo skrivnost? Stena vsekakor ni poškodovana, temveč je **poslikana s skrivnostno fresko**, ki najverjetneje sega v čas nastanka stavbe, in sicer v **16. stoletje** našega štetja.

Koper, mesto dimnikov?

Otrokom smo **Pravljično trajnost** Knjižnice Koper in Oddelka za mlade bralce predstavili tudi **preko dimnikov**. Ob odkrivanju lepot in zanimivosti mestnega jedra Kopra ostanejo dimniki velikokrat spregledani. Po vzoru nekdanje Beneške republike se na koprskih strehah skriva pravo **arhitekturno bogastvo**. ✱ *Tina Škrokov*

(https://obalaplus.si/dragulji-znamenitosti-iz-pticje-perspektive/)

***Naloga:** kateri od spodaj upodobljenih dimnikov krasi streho Knjižnice Koper, Oddelka za odrasle na Trgu Brolo 1 v Kopru?*

Mesto in otok

Koliko staro in **kako veliko** je naše mesto?

Koper je **prvič pisno omenjen leta 599** (6. stoletje), ko **v pismih papeža Gregorja I.** najdemo imeni **Caprae** in **Insula Capritana**. Kasneje se pri Bizantincih omenja tudi kot **Justinopolis**, v 10. stoletju ga oglejski patriarhi imenujejo **Caput Histriae**, zatem pa Benečani **Capo d'Istria**.

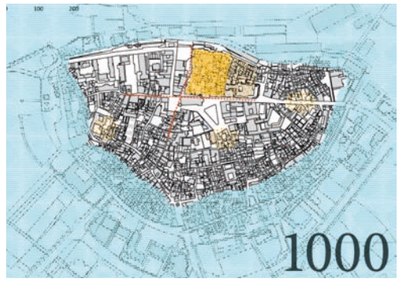

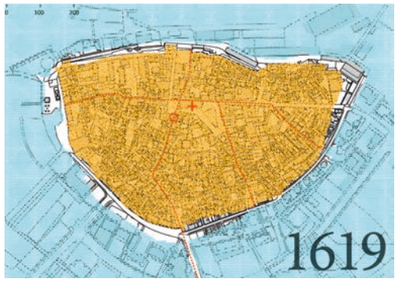

Podatke o tem, kako se je mesto razvijalo, lahko najdemo na več načinov. **Arheologi** lahko **izkopljejo** starejše plasti mesta, **zgodovinarji poiščejo podatke v arhivih**, **raziskovalci arhitekture** pa lahko **iz ostankov starih stavb razberejo**, kje so stale najstarejše hiše in kje so potekale najstarejše ulice.

Raziskovanje nam je odkrilo, da je **v 11. in 12. stoletju** v številnih mestih **upravljanje mesta** prevzela **skupnost meščanov**, ki se je imenovala ***komuna***, vodil jo je ***podestat***.

Tam, kjer so se meščani srečevali in zborovali, so zrasle **palače**, ki so postale sedež komunske oblasti in uprave. Obi-

čajno je bilo to na obrobju tedanjega mesta. Ob palačah so se sčasoma izoblikovali **mestni trgi**. To se je zgodilo tudi v Kopru, tam, kjer sta še danes Pretorska palača in Titov trg.

V 15. in 16. stoletju sta bila Koper in Zadar **najpomembnejši mesti na vzhodni obali Jadranskega morja**; Koper je bil **upravno središče beneške Istre**, Zadar pa beneške Dalmacije. Takratni mestni trg (danes Titov trg) v Kopru so obkrožale pomembne javne stavbe, poleg **Pretorske palače**, ki je bila sedež podestata, še **Foresterija** in **Armerija**, kjer so bili javni uradi, **mestna Loža** in **stolnica**. Mesto je še naprej raslo in se razvijalo, tako je konec srednjega in začetek novega veka že obsegalo 33 hektarjev. ✱

Nove besede:

komuna – mesto s precejšnjo samostojnostjo, danes občina;
podestat – od vlade imenovan predstojnik občinske uprave oz. predstojnik komune;
stolnica – cerkev pri sedežu škofije;
škofija – cerkvena samostojna upravna enota.

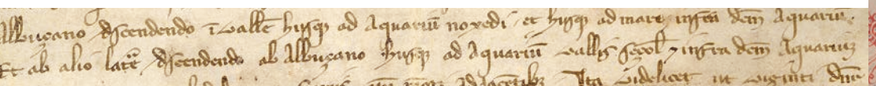

Statut – najpomembnejši dokument mesta

Tako kot je za vsako osebo na svetu najpomembnejši dokument o njenem obstoju rojstni list, je **za mesto najpomembnejši dokument o njegovem obstoju** statut.

V statutu je **zapisano vse, kar je za mesto pomembno**, na primer: kako je organizirana mestna **uprava** (župan, občina, različni mestni uradi), kako je delovalo **sodišče** in kakšna so bila **pravila** obnašanja, kakšni prazniki so bili v mestu in kako so se praznovali, kakšne so bile poroke in obredi, kako so dedovali premoženje in še mnogo drugih **določb**. ✱

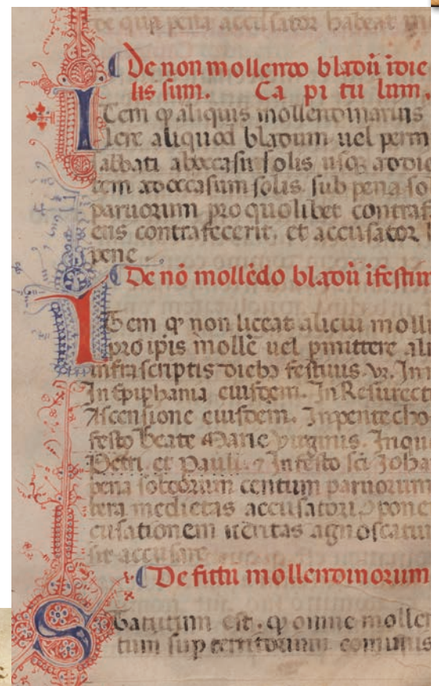

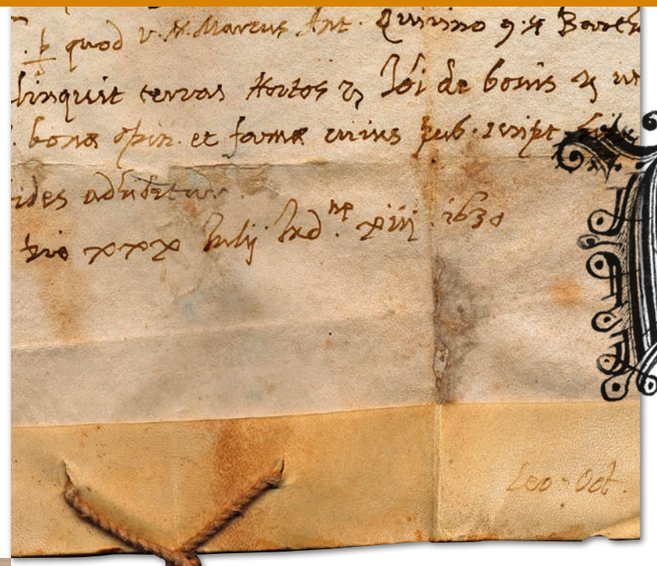

Listina je vsak dokument, ki dokazuje pomembno dejanje, kot so prodaja, nakup, dedovanje, rojstvo, smrt, poroka.

Nove besede:

Zvitek – v rolico zvit dokument z rokopisnim besedilom.
Papirus – tropska rastlina z velikimi listi, iz katere so izdelovali liste za pisanje.
Pergament – nebarvana oguljena živalska koža, obdelana tako, da je primerna za pisanje. ✱

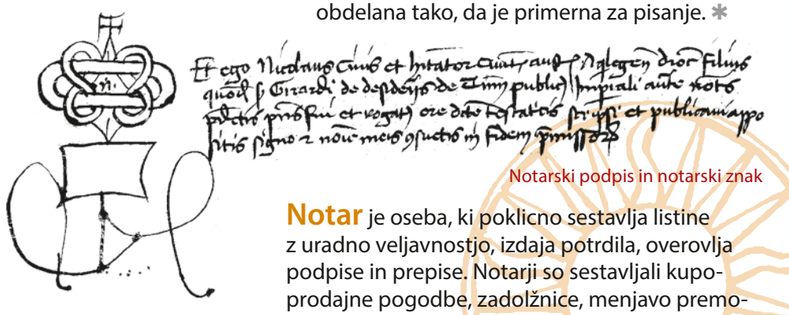

Notarski podpis in notarski znak

Notar je oseba, ki poklicno sestavlja listine z uradno veljavnostjo, izdaja potrdila, overovlja podpise in prepise. Notarji so sestavljali kupoprodajne pogodbe, zadolžnice, menjavo premoženja, oporoke, zapuščine, darilne pogodbe. ✱

Patricijske rodbine v Kopru

Patricijski so bili **premožni ljudje** in **so pripadali višjemu družbenemu sloju** prebivalcev. Imeli so **politične pravice** in so lahko bili predstavniki v senatu.

Rodbine takih premožnih ljudi so se imenovale **patricijske (meščanske, plemiške) rodbine**. Patricijske rodbine so imele številne nepremičnine (soline, mline, skladišča, zemljišča), s katerimi so spretno trgovale in jih dajale v zakup ter si tako povečevale svoje premoženje.

❋ BASEGGIO ❋ BORISI ❋ CADAMURO ❋ DE BELLI ❋ DE FRANCESCHI ❋ DE RIN ❋ DE TOTTO ❋ DEL BELLO ❋ FAVENTO ❋ GAVARDO ❋ GRAVISI ❋ GRISONI – SABINI ❋ MADONIZZA ❋ MANZONI ❋ PELLEGRINI ❋ PETRONIO – CALDANA ❋ TARSIA ❋ VITTORI ✱

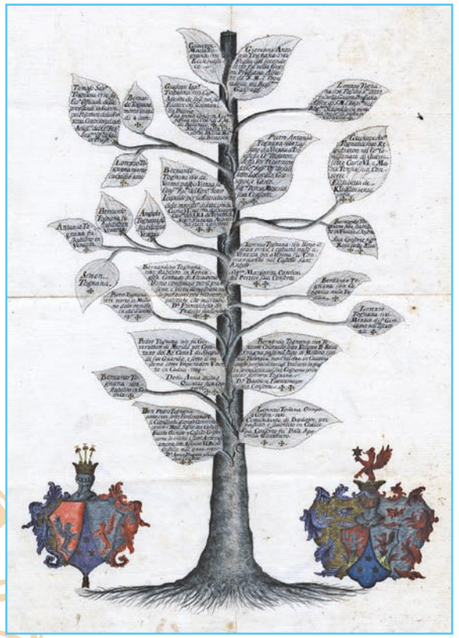

Rodovno drevo družine Tognana

✱ *Nada Čibej*

Koper zažari skozi ustvarjalne oči

Koper z okolico je pred nekaj leti z velikimi koraki vstopil tudi na svetovni zemljevid ustvarjalnih videoopazovanj. Z otroki, mladimi, učitelji in drugimi navdušenci se v Zavodu Otok vsako jesen pridružimo edinstvenemu mednarodnemu projektu **Dan posnetkov sveta**. V štiriindvajsetih urah novembrskega dneva snemamo enominutne posnetke kotičkov kraja, ki nas navdušujejo, navdihujejo ali preprosto privlačijo zaradi neopisljivih razlogov. Kot snemalci smo morali biti pozorni na svetlobo, kako smo postavili kamero, in na življenje, ki se je odvijalo pred kamero v tisti minuti v mestu ali naravi. Kamera je morala biti v tem času pri miru (ali kakor rečejo v filmskem žargonu: bila je statična).

Preostali udeleženci – vsako leto se nas na spletu zbere več kot tisoč – pa so snemali ter na spletu delili svoje kraje tudi v Španiji, Litvi, Nemčiji, Srbiji, Franciji, Italiji, Belgiji, Kolumbiji, Čilu, Mehiki, Peruju in ZDA.

Koper tako vsako leto zažari v raznolikih odtenkih in podobah. Vsak snemalec ga vidi na svoj edinstven način. Spodaj si lahko ogledate fotografije posnetkov udeležencev iz Mestne občine Koper in opazujete razlike ali podobnosti med njimi. Opišite vsako fotografijo. Kakšna je svetloba? Kakšen občutek daje takšna svetloba? Kaj se nahaja znotraj okvira slike? Kako velik del kadra zavzema nebo?

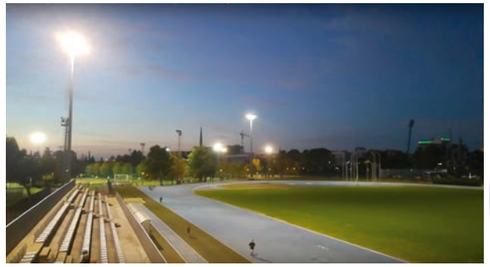

KOPER, Julaj Čehovin Sirk, OŠ Dante Alighieri

ŠKOCJAN, Anamarija Olenik, OŠ Elvire Vatovec Prade

KOPER, Jakob Mužina, SEPŠ Koper

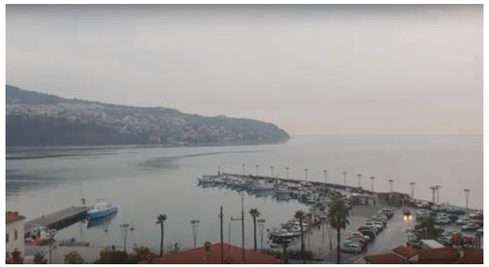

KOPER, Lina Šoper Rijavec, Gimnazija Koper

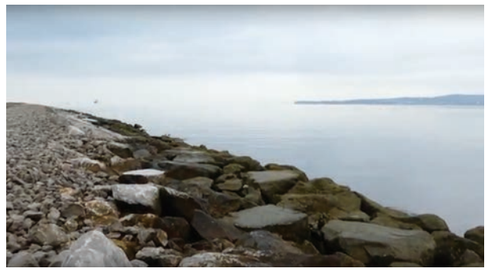

KOPER, Mija Kocjančič, SŠ Izola

KOPER, Meri Viler

Kaj o posnetku Kopra menijo v Španiji?

Oglejte si spodnjo fotografijo posnetka Kopra Lie Šestič z OŠ Elvire Vatovec Prade in preberite, kako sta jo doživela dva njena španska sovrstnika. Nato opišite, kaj ste opazili sami.

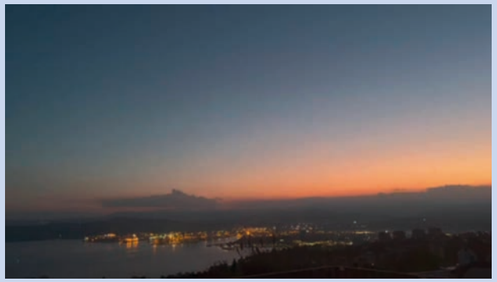

KOPER: Lia Šestič, OŠ Elvire Vatovec Prade

»Zelo mi je všeč kadriranje. Nebo je tako spokojno, da res izstopa. Zelo impresivno pri posnetku je, kako uporablja malo temne noči, da odsevajo luči mesta v morju, in tudi neverjetno zamegljenost gora v ozadju.«

✱ ***Hugo Rodríguez Quesada***

»Na tem posnetku lahko vidim veliko hiš z veliko lučmi in plažo, veliko je zelo goste megle. V ozadju so zelo lepe gore, zelo svetlo nebo, svetloba hiš se odbija v vodi. Oblaki so zelo lepi in so v kontrastu s soncem; videti je super, zato mi je posnetek zelo všeč.« ✱ ***Eloi Ventura***

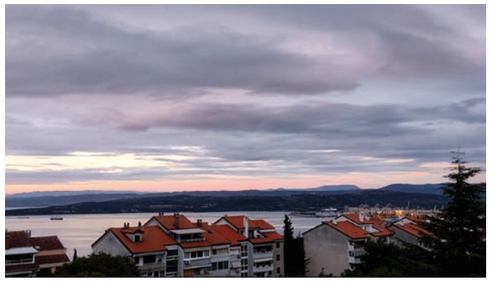

KOPER, Maja Murovec, učiteljica

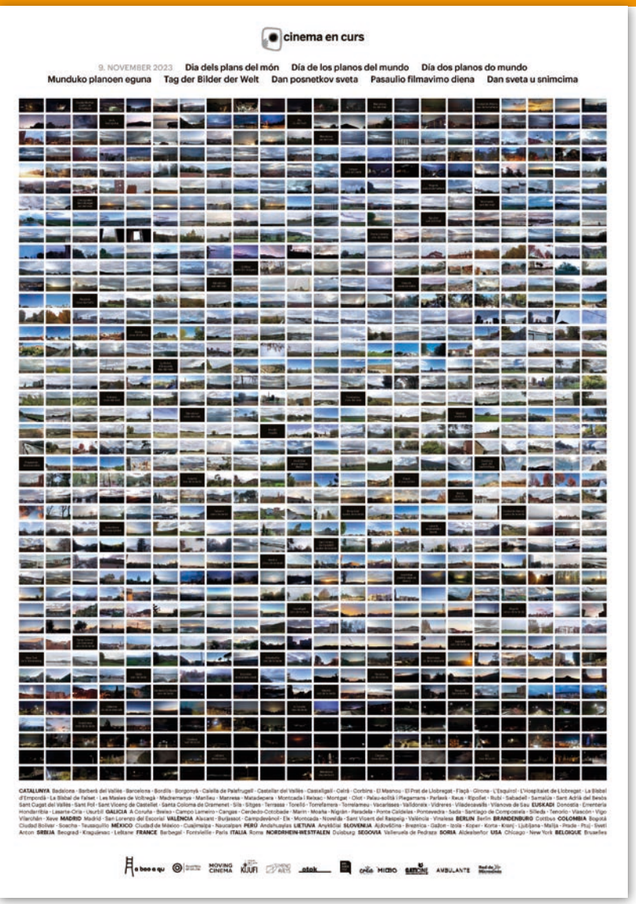

Takšen mozaik dneva od zore do noči nastane, ko se vsi posnetki krajev iz vseh udeleženih držav združijo na enem mestu.

S takšnim snemanjem se naučimo opaziti številne malenkosti, ki nam pri hitrem ali površnem opazovanju uidejo. Hkrati pa mimogrede odkrijemo, kakšno vizualno izražanje nam je blizu.

Najlepše pa je, da to izkušnjo lahko doživi prav vsak s svojo kamero na mobilnem telefonu! Če si želite ogledati posnetke Kopra prek spletne povezave ali sodelovati na prihodnjem **Dnevu posnetkov sveta**, nam pišite na: meri.viler@isolacinema.org.

✱ ***Ana***

Zgodba o ladijski poleni

Morje včasih deluje mirno in čarobno, včasih pa se prav razbesni! Nič čudnega, da so stare civilizacije **vodnim bogovom**, kot sta rimski **Neptun** in grški **Pozejdon** postavljale veličastne templje. Predstavljaj si drzne pomorščake, kako odplujejo z dragocenim tovorom v daljne kraje, v boj, ali pa po ribe za večerjo. Kako so pomirili nemirne morske sile?

Pomagali so jim leseni kipi na ladijskem kljunu – sprednjem delu ladje, ki pogumno zrejo v valove – **ladijske polene**. Velikokrat so strašljive, v obliki vojščakov, zmajev (te so imeli radi Normani in Vikingi) in različnih pošasti, ki naj bi prestrašile zle duhove in človeške sovražnike. Lahko pa predstavljajo tudi nežnejša bitja, mitološka bitja, lastnike ladij ali predmete. Pomorščaki so jih vedno skrbno varovali, saj bi poškodovana polena prinesla veliko nesrečo. Bog ne daj, da bi jo uporabili za kurjavo!

Morska pošast

Ladijski kljun modela trabakole s poleno.

Meduza, polena s koprske jadrnice, ki je srečala pirate

Meduza – polena s srepim pogledom in z okoli vratu zavozlanima kačama, vidiš jo lahko v Pomorskem muzeju – je bila del koprske jadrnice, ki je doživela posebno dogodivščino.

Pred skoraj 200 leti, leta 1828, je jadrnica z imenom Corriere d'Egitto (Egipčanski sel) spet plula proti Egiptu, ko so jo presenetili pirati. Dodobra so jo oropali, vendar najdragocenejšega tovora niso našli. Na ladji so bili namreč skriti diamanti, namenjeni egipčanskemu vladarju. Sel je priplul na svoj cilj s tako rekoč golo in boso posadko, tam pa jih je vladar zaradi nedostojnega videza skoraj kaznoval. Slavni koprski kapitan, Nazario Zetto, je nehvaležnežu ponosno izročil diamante, ladja pa se je srečno vrnila v Trst.

Ali je pri varovanju diamantov s svojim pogledom pomagala Meduza, ne ve nihče.

Mit o Meduzi

Meduza je bila ena od treh grozljivih sester **Gorgon**: imele so velikansko glavo, na njej so se jim namesto las zvijale kače, zobe so imele dolge kot merjaščeve čekane, z zlatimi krili pa so plahutale po zraku. Vsakega, ki jih je pogledal, so spremenile v kamen. Umrljiva je bila edino Meduza. Ubil naj bi jo junak Perzej, tako da ji je odsekal glavo, ki je nato krasila **Atenin ščit – egido**.

Zgodba se, kot pravi lokalna legenda, lahko nadaljuje tudi v Kopru. Nekje pri Rižani sta se spet prepirala bogova Atena in Pozejdon. Med ruvanjem je Ateni padel v morje ščit z Meduzino glavo in se spremenil v otok, na katerem je zraslo mesto Koper. V nekaterih koprskih grbih lahko tako namesto sonca vidiš Meduzo.

Kdo kam sodi?
Večina polen na slikah je povezanih z **grškimi miti**. Poleg Meduze lahko še eno bitje povežemo z **Ateno**, boginjo modrosti, dve pa z bogovi morja: s **Pozejdonom** in njegovim miroljubnejšim predhodnikom **Nerejem**.
Pomagaj si s križanko in z rubriko* Ali ste vedeli *in na črte ob slikah napiši prave bogove.

Zlato runo je zlat ovčji kožuh. Mit pravi, da se je ponj odpravila skupina mož, ki jih je vodil Jazon. Pot jih je do Črnega morja vodila tudi prek naših krajev. ***Kako so se imenovali? Njihovo ime se skriva NA GORI VAT. Napiši ga na črto ob zlatem runu.***

Polena svete Marije ne izvira iz starogrške mitologije, ampak iz **še danes razširjenega verstva**.
Katerega? Napiši spodaj.

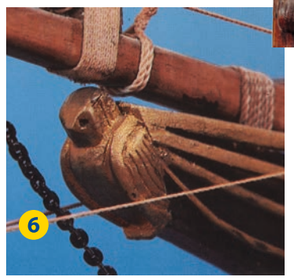

***Pobarvanka:* Morski konj – hipokamp**
iz muzeja je takšne barve, kot so morske alge in morska pena.
Ti ga pobarvaj tako, da bo dobro vplival na morska božanstva.

Avtor risbe: Vasko Vidmar

Križanka: Beseda **polena** izvira iz francoske besede za **ladijski kljun**. ***Drugo ime zanj izveš, če na prava mesta v križanki vpišeš imena polen na oštevilčenih slikah. Pomoč: v Pomorskem muzeju med drugim hranimo polene zlatega runa, Nereide, Meduze, hipokampa, svete Marije in sovice.***

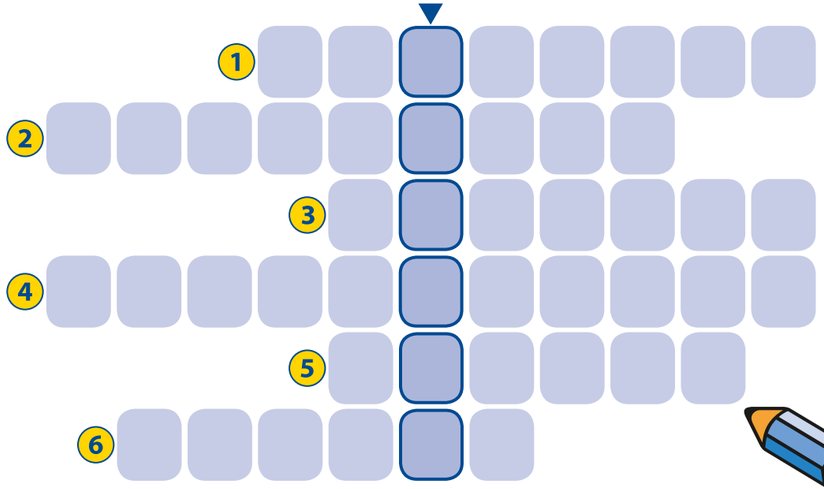

Rešitve
Križanka: 1. hipokamp, 2. zlato runo, 3. Nereida, 4. Sveta Marija, 5. Meduza, 6. sovica; **Geslo:** premec
Kdo kam sodi: Meduza in sovica – Atena; Nereida – Nerej; hipokamp – Pozejdon; zlato runo – Argonavti; Sveta Marija – krščanstvo

Viri: Ladijske polene, Duška Žitko, 1997 | Slovar grške in rimske mitologije, Jöel Schmidt, 2001 | Slovar simbolov, Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, 2006 | https://www.britannica.com/ | https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/ | https://pomorskimuzej.si/sl/polene-and-ex-voto | https://pomorskimuzej.si/sl/digitalne-zbirke/zbirka-ladijskih-polen

Ali ste vedeli: Corriere d'Egitto je bila **tovorna jadrnica** tipa **brik**. Bila je v lasti koprskih kapitanov, bratov **Zetto**. Njune ladje so v prvi polovici 19. stoletja plule med Trstom, Egiptom in Bližnjim vzhodom. Portret Nazaria Zetta lahko vidite v Pokrajinskem muzeju Koper. Naslikal ga je Jožef Tominc, slikar iz Gorice. Zgodbo o **Meduzi** je skoraj 100 let kasneje v časopisu Pagine Istriane objavil Francesco Majer, gimnazijski profesor ter prvi ravnatelj Mestnega arhiva in knjižnice v Kopru. Ne vemo, ali se je zares zgodila. **Sovica** na sliki je z modela parne ladje z imenom Civetta (sova, čuk). **Polene** so bile na vseh vrstah ladij: ribiških, tovornih, bojnih in piratskih. **Hippocampus** (v grščini: hippos – konj, kampos – morska pošast) je latinsko ime za morskega konjička, po njem pa je poimenovan tudi del možganov podobne oblike, ki je pomemben za spomin. V grški mitologiji hipokamp predstavlja pol konja, pol ribo. **Pozejdon** je bil tudi bog konj. **Nereide**, hčerke boga morja **Nereja** so bile kot **morske deklice** – pol ženske, pol ribe. Zgodba o **Gorgonah** je starogrški mit, koprska zgodba o Meduzi pa lokalna legenda. **Miti** so navadno zelo stare, simbolično bogate zgodbe, **legende** pa so zgodbe o ljudeh ali krajih, ki se prenašajo iz roda v rod.

Ustvari svojo poleno:** Zazri se v morje in se prepusti domišljiji. Postavi se v kateri koli čas in kraj in se odpravi na potovanje. Kakšno poleno ima tvoja ladja? Ladjo ali del potovanja lahko narišeš ali opišeš in pošlješ na* **bizjak.marusa@guest.arnes.si**. ***Morda bomo zgodbo ali risbo objavili na spletni strani muzeja.

✻ *Maruša in Duška*

Inštitut za vinogradništvo in vinarstvo

Bogastvo koprskih vinogradov

Pridelava vina je bila na Koprskem pomembna že od nastanka mesta, tako so vinogradi že od nekdaj krasili koprska pobočja. Pridelano vino se je nekoč celo uporabljalo namesto denarja. Koprsko vino je bilo izjemno cenjeno, saj so bile okoliške danosti zelo ugodne za **vzgojo grozdja odlične kakovosti**. Vino je bilo znano daleč onkraj mej in je bilo zato tudi pomembno trgovsko blago. Vino so najprej po morju prepeljali v Benetke, nato pa po vsej Evropi. Celo iz dežele Kranjske so prihajali po vino. Kot pravijo zgodovinski viri, je **uspešno trgovanje z vinom** v drugi polovici prejšnjega tisočletja Koprčanom omogočilo pokrivanje stroškov, ki so jih imeli s preprečevanjem zamočvirjanja koprskega otoka, plačevanjem glasnika, zdravnika in javnega učitelja. Tako lahko sklepamo, da je bila pridelava vina poleg oljčnega olja za razvoj Kopra zelo pomembna.

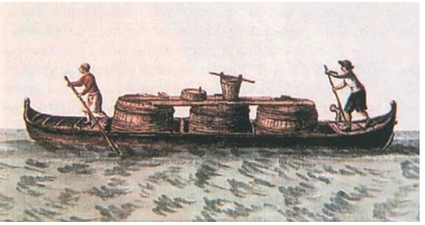

Vir: Darovec, Darko (2000). Kazarec sonca, Dežela refoška II: Vinogradništvo in vinarstvo slovenske Istre. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije, str. 121.

Ker pa je **vinogradniška dejavnost** na Koprskem **zgodovinsko pomembna**, smo lani pri ZRS Koper **ustanovili Inštitut za vinogradništvo in vinarstvo**, ki je namenjen raziskovanju teh dveh med seboj tesno povezanih področij.

Na **količino in kakovost grozdja** vplivajo različni dejavniki, od **lastnosti sadilnega materiala**, do **temperatur**, **sončne svetlobe**, **padavin** in **tal**. Seveda moramo biti pri tem pozorni tudi na **mikroorganizme**, ki jih mi s prostim očesom sicer ne vidimo, imajo pa velik vpliv na razvoj grozdja. **Cilj** naših opazovanj je, da spoznamo, **kaj vpliva na določene lastnosti grozdja**, zaželene kot nezaželene, za nadaljnjo predelavo.

Foto: Darko Korpar

Vir: www.vitisrauscedo.com/en/grafted-vines-vitis-rauscedo

Ali si vedel/-a? Trte, posajene v vinogradu, niso vzgojene iz semena, temveč so cepljenke. Zaradi trsne uši (škodljivec, ki z grizenjem korenin uniči trto) se združuje oz. cepi koreninski del ameriške trte, ki je odporen na trsno uš, na zgornji rastni del evropske žlahtne trte. Tako je možno, da je več tisoč trt v enem vinogradu nastalo le iz dveh samostojnih rastlin.

Grozdne jagode si lahko predstavljamo kot majhne vrečke, polne različnih **okusov** in **arom**. Tako lahko začutimo v grozdni jagodi ob okusu samega grozdja tudi okuse drugega sadja, kot so breskve, jabolka,

Vir: unsplash.com

Dobro je vedeti: Če obiskuješ vinske kleti v času trgatve, se ne oddaljuj od odraslih. Zaradi fermentacije je lahko v zraku večja količina ogljikovega dioksida, ki lahko povzroči zadušitev. Če začutiš omotičnost, takoj opozori odrasle in iz kleti čim prej odidi na svež zrak!

slive, jagode in številne druge. Razen na arome lahko pri grozdju opozorimo še na primerno količino **sladkorja**, **kislin** in drugih manjših sestavin, ki vplivajo na končni okus. Zato je grozdje ob polni zrelosti lahko **bogato s sadnimi okusi**. Če gre za

Foto: Karlo Korpar

rdeče grozdje, se v jagodah nabirajo snovi, ki mu dajejo rdečo barvo, imenujemo jih **antociani**.

Tako grozdje pa ni namenjeno prehrani, temveč predelavi v pijačo: **sok** in **vino**. V tej fazi opazujemo lastnosti grozdja, ki bi nam na koncu lahko dale najbolj kakovostno pijačo. Na začetku je najpomembneje, da z gozdnih jagod odstranimo pecljevino, saj ta vsebuje snovi, ki niso najbolj okusne. **Pri predelavi grozdja** je zelo pomembno preverjanje temperature in stika s kisikom, saj tako v končnem izdelku lahko ohranimo želene arome. Če predelujemo rdeče grozdje za rdeče vino, pred stiskanjem pustimo jagode od nekaj ur do nekaj dni, da se namakajo ter oddajo iz kožic barvila in nekatere druge pomembne snovi; ta proces imenujemo **maceracija**. Po stiskanju jagod dobljeni sok (imenovan **mošt**) prečrpamo v cisterne iz nerjavečega jekla ali v lesene sode, v katerih poteka **fermentacija**. Fermentacija se zgodi, ko kvasovka (mikroorganizem, ki sicer poskrbi tudi za vzhajanje kruha) večino sladkorja pretvori v alkohol etanol, manjši del pa v nove aromatične spojine. **Fermentacija se konča, ko v tekočini ni več sladkorja**; kar pomeni, da je nastalo vino. To se zatem pretoči v novo posodo, v kateri zori, dokler ni pripravljeno za uživanje. ✻

Vir: ZRS Koper

Križanka 1. – Italijansko mesto, v katerega so po morju izvažali koprsko vino. 2. – Snovi, ki dajejo rdečemu vinu barvo. 3. – V vinogradu ne sejemo pečk grozdnih jagod, ampak sadimo … 4. – Proces, značilen za pridelavo rdečega vina, s katerim izlužimo barvila in druge pomembne snovi. 5. – Kaj je poleg stika s kisikom pri predelavi grozdja v vino še pomembno?

Foto: Dav

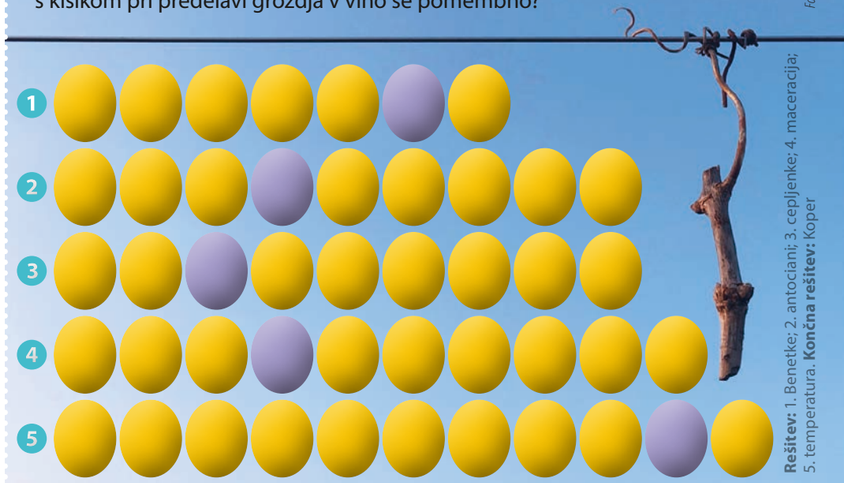

Rešitev: 1. Benetke; 2. antociani; 3. cepljenke; 4. maceracija; 5. temperatura. **Končna rešitev:** Koper

KOPER 1500 let anni
CAPODISTRIA
524 • 2024

Meči kocko in potuj po mestu. *Na polju z vprašanjem pravilno odgovori in raziskuj naprej. Če je odgovor napačen, moraš na začetek poti. Zmagovalec je tisti, ki prvi prispe na cilj. /* ***Lancia il dado e viaggia per la città.*** *Rispondi correttamente alle domande che ti vengono poste nelle caselle e così puoi continuare con il gioco. Se la risposta è sbagliata, bisogna tornare all'inizio del percorso. Il primo che raggiunge la casella finale è il vincitore.*

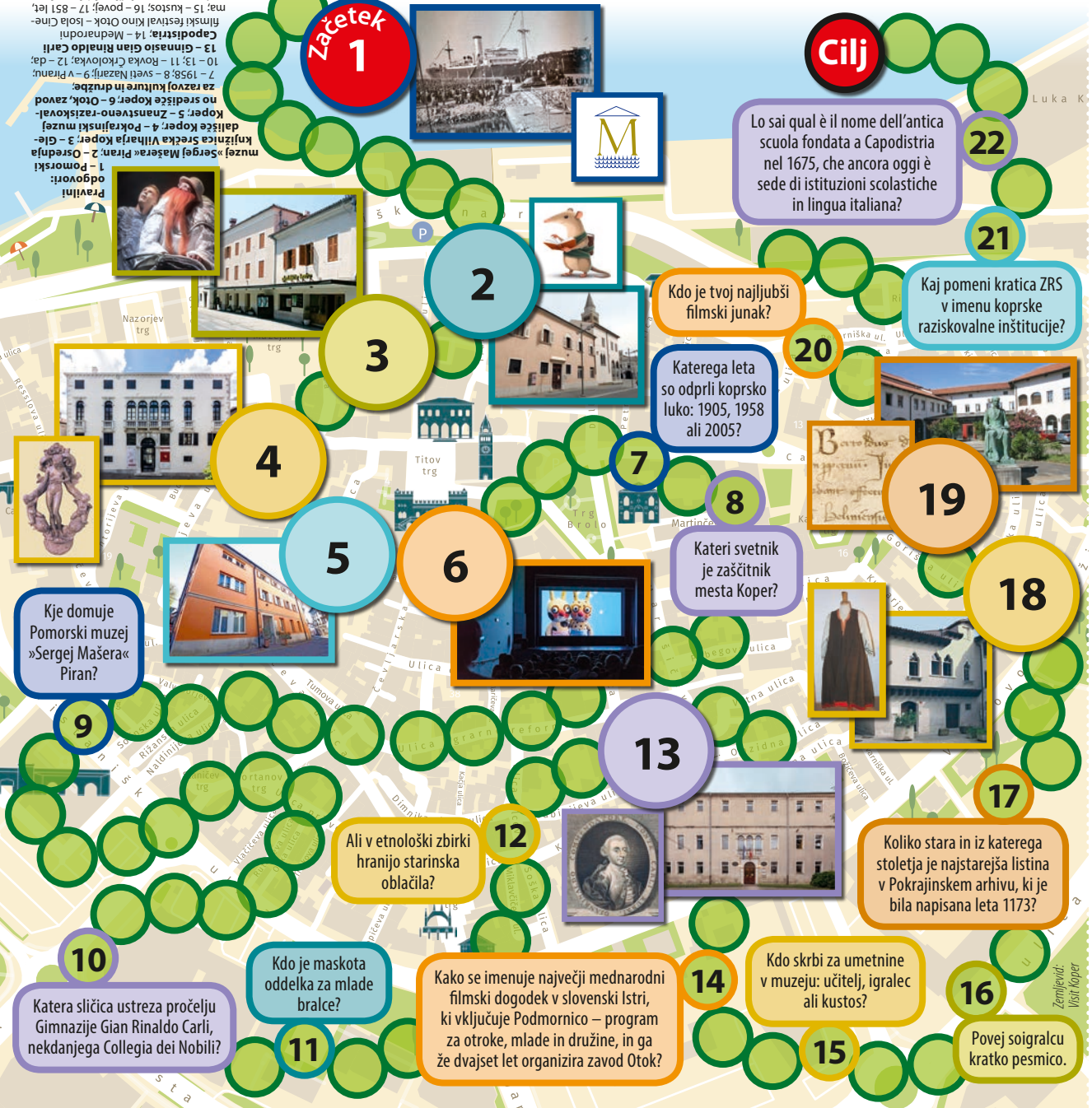

Pravilni odgovori:
1 – Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran; 2 – Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper; 3 – Gledališče Koper; 4 – Pokrajinski muzej Koper; 5 – Znanstveno-raziskovalno središče Koper; 6 – Otok, zavod za razvoj kulture in družbe;
7 – 1958; 8 – sveti Nazarij; 9 – v Piranu;
10 – 13; 11 – Rovka Črkolovka; 12 – da;
Filmski festival Kino Otok – Isola Cinema; 15 – Kustos; 16 – povej; 17 – 851 let;
12. stoletje; **18 – Etnološka zbirka Pokrajinskega muzeja Koper; 19 – Pokrajinski arhiv Koper;** 20 – odgovori; 21 – Znanstveno raziskovalno središče; 22 – Il Collegio dei Nobili

Gledališče Teatro Koper Capodistria

Pokrajinski muzej Koper
Museo regionale di Capodistria
Koper Regional Museum

Comunità Autogestita Costiera
Centro italiano Carlo Combi

Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper
Biblioteca centrale Srečko Vilhar Capodistria

Pokrajinski arhiv Koper
Archivio regionale di Capodistria

otok

Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran - Pirano
Museo del mare »Sergej Mašera« Piran - Pirano

ZRS

Mestna občina Koper
Comune città di Capodistria

Občina Izola
Comune di Isola

Občina Piran
Comune di Pirano

Občina Ankaran
Comune di Ancarano

Svetilnik / Kulturni občasnik za mlade zanesenjake / Letnik XVII, številka 3 / Izdajajo: Gledališče Koper, za izdajatelja Katja Pegan; Pokrajinski muzej Koper, za izdajatelja Marko Bonin; Comunità Autogestita Costiera della Nazionalità Italiana di Capodistria, za izdajatelja Alberto Scheriani; Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, za izdajatelja Luana Malec; Pokrajinski arhiv Koper, za izdajatelja mag. Nada Čibej; Otok, zavod za razvoj kulture in družbe, za izdajatelja Lorena Pavlič; Pomorski muzej – Museo del mare »Sergej Mašera« Piran - Pirano, za izdajatelja Franco Juri; Znanstveno-raziskovalno središče Koper, za izdajatelja prof. dr. Rado Pišot / Uredniški odbor: Samanta Kobal (urednica /Gajbla/; info@gledalisce-koper.si), Tjaša Miklavčič (tjasa.miklavcic@pokrajinski-muzejkoper.si), Roberta Vincoletto (info@centrocombi.eu), Tina Škrokov (tina.skrokov@kp.sik.si), Nada Čibej (nada.cibej@arhiv-koper.si), Lorena Pavlič (lorena.pavlic@isolacinema.org), Ajda Purger (ajda.purger@guest.arnes.si), Alenka Obid (alenka.obid@zrs-kp.si) / Lektorica slovenskega jezika Alenka Juvan / ISSN C506–158X / Tisk Tiskarna Vek Koper / Naklada 2.750 / Koper, februar 2024 /